

Duurzame Troonrede – uitgesproken door Marjan Minnesma op dinsdag 3 september 2013

Landgenoten,

Wij moeten eens serieus met elkaar praten.

Vorig jaar sprak ik met u over de grote urgentie om een aantal problemen gezamenlijk aan te pakken, en over de visie en ambitie die daarvoor nodig zijn. Eén van de meest urgente problemen is nog steeds klimaatverandering. Ik dacht dat wij toen met elkaar hadden afgesproken dat we daarmee hard aan de slag zouden gaan.

En dan zadelt u mij op met *dit* energie-akkoord...

**

Ik mis het gevoel voor urgentie. Ik mis visie. Ik mis de ambitie, de echte wil, om de grote stappen te zetten die nodig zijn.

De visie, het lef en de ambitie van bijvoorbeeld een John F. Kennedy in zijn “Man on the Moon speech” van 1962. Hij kondigde aan een mens op de maan te willen zetten, binnen tien jaar – en hem veilig terugbrengen. Hij zei er eerlijk bij dat daarvoor technologieën nodig waren, die nog uitgevonden moesten worden. Maar, zei hij, die gaan we vinden, we gaan het doen en het is een enorme investering waard: “I think that we must pay, what needs to be paid”.

Dat was 1962. Op 21 juli 1969 stond Neil Armstrong op de maan. Zeven jaar later. Wat in 1962 nog onmogelijk was, was in 1969 mogelijk geworden, nee, mogelijk *gemaakt*. Door het hard genoeg te willen. Ambitie. Lef en leiderschap. Kennedy organiseerde het benodigde draagvlak voor dit enorme ambitieuze plan zelf. Hij liet dat niet over aan een polderproces, waar hij zelf buiten bleef staan. Dat kan ook niet als je zulke ambitieuze stappen wilt zetten. Het leverde Amerika en passant duizenden banen en vele innovaties op en een wereldwijde technologische voorsprong die tot op de dag van vandaag voortduurt.

**

Wetenschappers waarschuwen ons al sinds 1990 voor klimaatverandering. Wereldwijd zou de gemiddelde temperatuur niet meer dan **twee** graden mogen stijgen ten opzicht van het pre-industriële niveau. Klimaatverandering leidt tot toenemende weersextremen en heeft negatieve gevolgen voor de voedselproductie, de beschikbaarheid van drinkwater, de kustveiligheid en leidt uiteindelijk tot sociale onrust.

Het is opvallend dat in het afgelopen jaar, het vooral bankiers en economen zijn geweest, die alarm hebben geslagen over de dreigende klimaatverandering en de *economische* gevolgen.

Christine Lagarde, directeur van het Internationale Monetaire Fonds, het IMF, zei in januari 2013 in Davos: “Climate change is by far the greatest *economic* challenge of this century. And we should make no mistake: without concerted actions, the next generation will be **roasted, toasted, fried and grilled**. And it is upon us to avoid that”.

Ook het rapport van de **Wereldbank**, wat afgelopen jaar uitkwam was activistisch van aard. ‘Turn Down The Heat’ heet het en de President van de bank roept op tot versnelde actie van ons allen.

Het rapport gaf aan dat we afkoersen op zeker **vier** graden temperatuurstijging deze eeuw, als we niet rigoureuus het roer omgooien. Een recent wetenschappelijk rapport uit Duitsland laat zien dat elke graad temperatuurstijging, kan leiden tot 2,3 meter zeespiegelstijging. Dus 4 graden temperatuurstijging, zou ruim 9 meter zeespiegelstijging zijn. Dat lijkt me voor ons een probleem.

We zagen het afgelopen jaar al een reeks van weersextremen. Voorbeelden van wat ons te wachten staat:

- de Noordpool verloor nog nooit zoveel ijs als vorige zomer.
- 2012 was het warmste jaar ooit in de Verenigde Staten, met veel misoogsten als gevolg;
- bosbranden kwamen eerder en vaker voor, zoals nu in California, maar nu ook op hele ongebruikelijke plekken en tijden in Siberië en Canada.
- het Noorden van Canada kende afgelopen maand een record hitte van meer dan tien graden boven het gebruikelijke gemiddelde.
- In de afgelopen 90 zomerdagen van Australië sneuvelden 123 weerrecords.

Het zijn simpelweg geen incidenten meer: 'the heat is on'. Het roosteren en grillen is begonnen.

Als we de urgentie echt op ons in laten werken, dan had het energie-akkoord onder leiding van de SER, een antwoord moeten zijn op de oproepen van Lagarde en de President van de Wereldbank. Een zeer ambitieus energie-akkoord was noodzakelijk. Een "man on the moon". En wat werd het?

De regering heeft als doel in het regeerakkoord: 16% duurzame energie in 2020.

Dat is in het energie-akkoord nu verlaagd tot 14%.

En waar Nederland de afgelopen tientallen jaren als doel had om 2% per jaar energie te besparen, is dat in het energie-akkoord teruggebracht naar 1,5%.

Landgenoten; dat is geen ambitie en toont niet de urgentie van het probleem. Dit is wat je krijgt als partijen van Greenpeace tot de fossiele industrie het eens moeten zien te worden over het nationale energiebeleid. Er is niet meer onderhandeld over wat *nodig* is voor het klimaat en onze samenleving; er is negen maanden onderhandeld over een consensus.

Alle juichverhalen over het energie-akkoord gaan over het feit dat er consensus is bereikt, maar niemand juicht over het eindresultaat. En niemand zegt dat het toereikend is voor wat nodig is. Iets is beter dan niets. Dat soort argumenten. Maar dat *kan* toch gewoon niet meer in 2013? Dit is dus wat je krijgt zonder leiderschap, zonder visie, zonder ambitie. Volstrekt onvoldoende.

***

Binnenkort komt een rapport uit met de titel: "100% Duurzame Energie in 2030. Het kan als je het wilt." Om te laten zien dat het kan. Als je het wilt. Veel sneller dan iedereen denkt.

We kunnen binnen twintig jaar alle olie, kolen en gas, die we nu gebruiken voor onze energievoorziening, vervangen door duurzame energiebronnen zoals zon, wind, aardwarmte en bepaalde vormen van biomassa.

Het rapport laat zien *dat* het mogelijk is, om in 2030 in Nederland een nagenoeg fossielvrije energievoorziening te hebben. Een betrouwbare en robuuste energievoorziening, die niet duurder is, dan een fossiele energievoorziening in 2030. Er is lang aan het rapport gewerkt, het is besproken met velen en alle cijfers zijn zeer conservatief doorgerekend.

De conclusie is dat het kan; als je het wilt. Het is wel een enorme opgave de komende twintig jaar. Onze "man on the moon".

Het vereist dus leiderschap, lef en visie, investeringen van velen en een omslag in denken. En het is een opgave van ons allen, van iedere burger, ieder bedrijf, alle pensioenfondsen en lokale en regionale overheden; niet alleen van Den Haag. Maar het kan, *als* we het willen.

Het levert een nieuwe, schone en gezonde economie op. Uiteindelijk levert dat meer kwaliteit van leven, heel veel banen en een volhoudbare economie die tegen een stootje kan. En alles ligt klaar: de technieken zijn er, de ideeën en zelfs de middelen als we zaken anders organiseren en slimmer aanpakken. Grote groepen mensen staan al klaar en willen aan de slag. Vele goede voorbeelden zijn al voorhanden. Wat let ons om op te schalen en samen te doen wat nodig is?
***

100% Duurzame Energie vereist twee zaken. Allereerst wordt al het overbodige energieverbruik gestopt. We kunnen met veel minder energie toe als we slimmer bouwen, wonen, reizen, produceren en eten.

De resterende energie die daarna nog nodig is, kunnen we duurzaam opwekken. Het vereist dus aan de ene kant ander gedrag en de wil tot veranderen. Aan de andere kant is het nodig te investeren in huizen zonder energierekening, auto's zonder benzinetank en een zuinige industrie die zoekt naar oplossingen waarvoor geen fossiele brandstoffen nodig zijn.

Ik haal drie onderwerpen uit het rapport.

De eerste is de gebouwde omgeving. We betalen inmiddels al ruim 60.000 bouwvakkers een werkloosheidsuitkering. Dat geld kunnen we beter gebruiken om alle woningen van hun energierekening af te helpen en deze mensen aan werk.

Woningen en kantoren gebruiken ruim een kwart van alle energie. Als we minder energie verbruiken in die woningen en de energie die we nog wel nodig hebben duurzaam gaan opwekken, rond de eigen woning, dan is het huis energieneutraal. Als we al het geld wat we normaal aan energie uitgeven in 15 jaar bij elkaar leggen, gemiddeld zo'n 35.000 euro voor een gezin, dan is dat genoeg voor de investeringen die nodig zijn om energieneutraal te worden. Daarna is de energierekening nul.

De meeste gezinnen hebben zo'n bedrag niet beschikbaar, maar kunnen het dus wel in zo'n vijftien jaar terugbetalen. De enige vraag is dan, wie doet de voorinvestering? Dat zou heel goed met behulp van de pensioenfondsen kunnen. Zij hebben heel veel geld om te investeren, zeggen dat ook in Nederland te willen doen, maar zien nog niet hoe. Dit kan op zo'n schaal en manier worden georganiseerd dat het onze pensioenfondsen meer oplevert dan het rendement dat ze nu uit hun beleggingen halen.

Als we dit jaar beginnen met de eerste tientallen huizen, volgend jaar tienduizenden en vervolgens 250.000 woningen per jaar, dan hebben we de Nederlandse gebouwde omgeving nagenoeg energieneutraal in 2030. Het levert directe en indirecte werkgelegenheid op: honderdduizend banen per jaar in de bouw- en apparaten- en installatiesector. Alle technieken bestaan al en als we uitgaan van innovaties die nog gaan komen, dan kan het straks nog makkelijker. En het huis is comfortabeler en een gezonde leefomgeving. Het vereist vooral organisatie, slagkracht en snel opschalen.

Het tweede onderwerp is vervoer. Ook op dat gebied kunnen we binnen twintig jaar een enorme omslag maken.

Vervoer gebruikt ongeveer 20% van alle fossiele energie op dit moment. De trend dat niet iedereen een eigen auto heeft groeit. We delen, lenen en huren steeds meer. Vooral in de stad kun je steeds meer kiezen uit allerlei hippe deel- en leenauto's, wat een eigen auto duur en overbodig maakt. Door internet, thuiswerken en elektrische fietsen rijden we ook nog minder autokilometers. De overgebleven auto's worden veelal elektrisch en zijn in de toekomst betaalbaar en betrouwbaar door betere accu's en snelle laadmogelijkheden op, in en langs de weg. De overheid kan dit eenvoudig versnellen door de elektrische auto nog vijf jaar fiscaal aantrekkelijk te maken en de vieze auto's duur. Zodra er eenmaal genoeg massa is, is stimulering niet meer nodig. Ook voor zwaardere vervoer zijn er genoeg duurzame oplossingen. En in een duurzame toekomst hoeven we minder producten over de wereld te verslepen omdat we meer lokaal produceren.

Het derde onderwerp is de industrie. Bijna de helft van het energiegebruik in Nederland komt voor rekening van de industrie. Dat maakt het een belangrijke sector om te veranderen, maar in het SER-akkoord blijven ze nagenoeg buiten schot. **Nederland heeft een nieuwe industriepolitiek nodig, die de keuze maakt voor nieuwe industrieën die levensvatbaar en duurzaam zijn en ook welke niet.**

Het gaat dan over meer dan energie en energiebesparing. Op weg naar een circulaire economie is het belangrijk dat de industrie schaarse grondstoffen in de kringloop houdt en olie als grondstof vervangt door allerlei groene grondstoffen.

Dat biedt kansen voor nieuwe industrietakken bijvoorbeeld op het gebied van algen en wieren.

Het biedt ook kansen voor tientallen ondernemers met innovatieve producten voor de duurzame economie. Zij zoeken steun om te groeien en op te schalen en kunnen helpen bij de benodigde versnelling.

Het rapport gaat over nog veel meer onderwerpen. En steeds is de uitkomst: 100% Duurzame Energie in 20 jaar: het kan, sneller dan je denkt!

Er wordt vaak beweerd dat het niet mogelijk of realistisch is binnen twintig jaar en dat er minstens veertig jaar voor zo'n transitie staat. Maar we hebben simpelweg geen veertig jaar voor deze omslag en onder druk wordt alles vloeibaar.

In de Tweede Wereldoorlog was het Roosevelt die vier dagen na de Japanse aanval op Pearl Harbor tegen de auto-industrie zei dat ze moesten stoppen met auto's produceren om te gaan produceren voor de oorlogsindustrie. Meneer Ford wilde niet, toch leverde zijn bedrijf op het hoogtepunt van de oorlog zeshonderd vliegtuigen per maand. Als de noodzaak gevoeld wordt, als er echte leiders zijn, kan er veel, en ook veel sneller dan iedereen beweert.

En wij hebben geen oorlog en het hoeft niet in een paar jaar. We hebben twintig jaar. We kunnen het betalen. Het levert economische groei en banen op. Dat moet kunnen!

***

Visie, ambitie, lef, willen; is dat niet de kern van echt leiderschap?

Minister-president Rutte heeft herhaaldelijk gezegd dat hij geen behoefte heeft aan weidse vergezichten en visie. Maar een leider zonder visie, die niet een punt aan de horizon durft te zetten en te zeggen 'daar gaan we naar toe', is stuurloos als een stuurman zonder kompas.

Die regeert de ene dag met de PVV, en de andere dag net zo gemakkelijk met de PvdA. Zijn agenda voor morgen wordt bepaald door de krantenkoppen van vandaag, en niet door een eigen visie op wat in de toekomst nodig is.

Ik zie dat door gebrek aan leiderschap en visie de politieke besluitvorming stagneert en verlamt, juist bij de grote maatschappelijke problemen.

Problemen die niet meer opgelost kunnen worden met een beetje meer of een beetje minder. Problemen die een grote omslag vergen, een transitie. Dat soort problemen los je niet meer op met polderen. Of het nu gaat over de energievoorziening, over de hervorming van het arbeidsstelsel en het pensioenstelsel, of over het hypotheekstelsel; telkens wordt door de politiek aan de sociale partners of maatschappelijke instellingen gevraagd om samen onderling consensus te bereiken en dan neemt de politiek de uitkomsten van hun overleg wel over. En dan krijg je krachteloze compromissen zoals het energie-akkoord, waarin het bereiken van consensus belangrijker is geworden, dan dat wat werkelijk nodig is.

Wij hebben nu politieke leiders nodig die keuzes maken voor een duurzame toekomst en daar het draagvlak bij gaan creëren. Leiders die hun nek uitsteken en ons verrassen met hun visie. Waar blijft Mark F. Rutte?

Landgenoten!

In het concept van het nieuwe IPPC-rapport staat: “De mensheid is bezig de planeet in een geheel nieuwe toestand te brengen. Een groot deel van deze veranderingen zijn op menselijke schaal gesproken onomkeerbaar.”

En nu kunnen we dat nog voorkomen!

De mens is tot onvoorstelbare prestaties in staat. Vooral als mensen hun inspanningen bundelen met een gezamenlijk doel voor ogen.

Het enige wat ons in Nederland, maar ook daarbuiten, ontbreekt is **de wil en lef** om de klimaatverandering die ons allen bedreigt, echt aan te pakken.

De **wil** om echt actie te ondernemen en te investeren in de economie van de toekomst.

De **lef** om te kijken naar de kansen en investeringen, in plaats van naar bezuinigingen.

De **lef** om te sturen op waarden en niet op euro's.

De **lef** om niet te regeren op basis van angst, maar op basis van visie.

De **lef** om te regeren op basis van wat goed en nodig is op de lange termijn, en niet op basis van populistische beloften die men toch niet waar zal maken.

Als het er op aan kwam, zo heeft de geschiedenis laten zien, zijn mensen tot onvoorstelbare daden in staat. In zeven jaar op de maan. In twintig jaar een duurzame energievoorziening.

We *kunnen* het. Als we maar willen.

Lotgenoten, aan de slag!